

функціонування державної мови (Київ, 30 листоп. 2016 р.). – Київ, 2016. – С. 16–18.

5. Симоненко Л. О. Українознавчі термінологічні студії академіка А. Ю. Кримського / Л. О. Симоненко // Термінологічний вісник. – Вип. 2/1. – Київ, 2013. – С. 72–84.

6. Симоненко Л. О. Історична тяглість розвитку української наукової термінології / Л. О. Симоненко // Вісник Львівського університету. – Вип. 61. – Ч. I. – 2017. – С. 320–328. – Серія «Філологічна».

7. Симоненко Л. О. Галузеві словники у формуванні культури фахової мови / Л. О. Симоненко // Наукові праці Кам'янець-Подільського нац. університету імені І. Огієнка. Філологічні науки. – Вип. 32. – Кам'янець-Подільський, 2013. – С. 356–361.

Артикуца Н. В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри загальнотеоретичного правознавства і публічного адміністрування Національного університету «Києво-Могилянська академія»

СТАН, ПРОБЛЕМИ Й ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЛІНГВОЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним із важливих теоретико-практичних завдань сучасної лінгвістики є визначення місця лінгвістичної експертизи серед інших видів експертиз у юридичній діяльності, видова класифікація таких експертиз за призначенням, завданням, методикою, окреслення кола актуальних проблем лінгвоекспертної діяльності (організаційних, методичних, теоретичних, прикладних). Широке застосування різноманітних видів лінгвістичних експертиз у юридичній сфері сприяє формуванню низки спеціалізованих напрямів такої діяльності, а саме:

1. Лінгвостилістична експертиза законопроектів та інших нормативно-правових актів на стадії їх розроблення (для проектів законів під час підготовки до другого читання).

2. Лінгвістична експертиза у документальних суперечках, здійснювана з метою надання лінгвістичного (філологічного, граматичного) тлумачення правових текстів, як законів,

так і юридичних документів різних видів (угод, договорів, контрактів тощо).

3. Лінгвістична експертиза в інформаційних суперечках («конфліктогенні» публікації в ЗМІ часто є об'єктом експертної оцінки під час провадження судових справ про захист честі, гідності, ділової репутації).

4. Лінгвокриміналістичні експертизи: а) авторознавча (встановлення автора анонімного тексту; конфлікти з авторськими правами); б) фоноскопічна (ідентифікація особи за особливостями голосу і мовлення, а також діагностика монтажу та ідентифікація засобів звукозапису, встановлення автентичності або монтажу фонограми); в) лінгвографічна (визначення національної мови за графічними особливостями писемного тексту, регіону походження, поширення або дію документа, національність автора); г) почеркознавча (процесуальне доведення засобами ідентифікації почерку особи) та ін. Безпосереднім об'єктом експертного дослідження й оцінки у цих випадках слугує мовний матеріал, а саме текст (письмовий або усний, як правило, зафіксований на папері або інших матеріальних носіях), який має багато параметрів для оцінки (лексика, синтаксис, стилістика, фонетика, графіка). Серед текстів, що підлягають експертній оцінці, виділимо групи: а) юридичні тексти (нормативно-правові акти та інші документи); б) тексти неюридичні, але залучені у судово-процесуальну сферу.

У лінгвокриміналістичних дослідженнях мовностилістичні, діалектологічні, лексичні, синтаксичні особливості тексту слугують засобом ідентифікації або створення образу злочинця чи правопорушника. Так, різновидом оперативно-розшукової діяльності є моделювання особистості за індивідуально-авторським мовленням (вимова, лексика, синтаксис, діалектні особливості тощо).

Актуальність проблематики лінгвоюридичних експертиз спричинена такими чинниками, як: 1) недосконалість законодавчих та інших нормативно-правових текстів, що призводить до неоднозначності розуміння і тлумачення правових приписів; 2) численні документаційні та інформаційні суперечки, що розглядаються у судах (арбітражні позови про тлумачення розділів текстів, положень або й окремих слів і

словосполучень у юридичних документах); 3) зростання судових позовів на захист честі, гідності та ділової репутації, підставою для яких найчастіше виступають матеріали, опубліковані в засобах масової інформації (т. зв. мовленнєві конфлікти в публіцистиці); 4) порушення авторських прав (плагіат); 5) порушення прав споживачів (недобросовісна реклама); 6) «брудні» передвиборчі технології тощо.

Усе це сприяє тому, що юридико-лінгвістичне експертування нині активно розвивається у різних напрямках, виробляючи й удосконалюючи для кожного виду експертизи свої методики і робочі прийоми, які акумулюють знання й досвід представників різних професій (мовознавців, правників, програмістів, психологів та ін.). Проте настає час, коли потрібно уніфікувати напрацьовані спеціальні методики, здатні забезпечити об'єктивність експертного висновку, і розробити загальні принципи й засади юридико-лінгвістичного експертування.

Проблемі науково-методичного забезпечення лінгвоекспертної діяльності, створенню теоретичних засад, принципів і методів практичного застосування експертних процедур у різноманітних галузях юридичної діяльності присвячують праці як лінгвісти, так і правознавці. Серед них назвемо таких вітчизняних і зарубіжних учених, як: П. Біленчук, Т. Литвин, О. Юрчук, В. Баранов, О. Галяшина, М. Голєв, Т. Губаєва, Н. Калініна, М. Кострова, Н. Любимова, Н. Хабібуліна, Т. Чернишова, Д. Шакірова, Б. Шарифулін, О. Шпаковська та ін. Але й досі в українських посібниках із судової експертної діяльності відсутні розділи, присвячені лінгвістичній або лінгвокриміналістичній експертизі.

Лінгвістичні експертизи у юридичній діяльності мають ґрунтуватися на найновіших досягненнях сучасної теоретичної і прикладної лінгвістики взагалі і юридичної лінгвістики зокрема. Сучасну науково-теоретичну основу для розвитку лінгвоекспертної діяльності в Україні складають науки дослідження і прикладні розробки вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких: засадничі праці таких учених із Західної Європи, США, Росії: А. Подлєх, Дж. Холл, Г. Ландквіст, Г. Торнтон, Р. Бержерон, Ян Енгберґ, П. Сандрини, Ж.-Р. де Гроот, В. Отто, Л. Ерік сен, Ф. Мюллер, М. Кац, Б. Еренберґ-Сундін, М. Горбаневський та ін.; українських дослідників:

Д. Баранника, О. Копиленка, Ю. Зайцева, І. Усенка,
С. Головатого, Л. Симоненко, Л. Чулінди, О. Даценко,
А. Красницької, О. Шаблій та інших.

Інтеграція зусиль на міждисциплінарному та міжнародному рівнях уможливорює розв'язання нагальних наукових та прикладних проблем юридичної лінгвістики на рівні сучасних вимог. Про це свідчать матеріали діяльності спеціальних міжнародних комісій, урядових і громадських організацій, наукових колективів, зокрема, з проблем удосконалення законодавчої мови, впорядкування міжнародного термінологічно-правового фонду, перекладу міжнародно-правових документів, лінгвоекспертної діяльності, а також численних наукових заходів (конференцій, круглих столів, семінарів, симпозіумів тощо) з питань лінгвістики права, правотворчості та юридичної техніки, мовно-правових експертиз. Ознайомлення з матеріалами цих заходів допомагає сформувати уявлення про те, які саме питання лінгвоекспертної діяльності у юриспруденції актуальні для кожної країни-учасниці. Проте в Україні ці проблеми висвітлюються лише епізодично, фрагментарно, на рівні наукових статей.

У НаУКМА з 2001 року викладається магістерський курс «Правнича лінгвістика», спрямований на формування навичок лінгвоекспертної діяльності як важливої складової професійної компетентності сучасного правника. Розглядаючи текст як об'єкт лінгвістичного та редакторського аналізу, як єдність логічної, лексичної, граматичної та графічної сторін, магістранти опановують навички аналізу різних за функціонально-стильовою приналежністю видів текстів, готують експертні висновки. Матеріалом для різних видів лінгвістичного і контекстуально-стилістичного аналізу на практичних заняттях слугують різноманітні юридичні тексти: міжнародно-правові документи, законодавчі акти України, їх проекти), різні види процесуальної документації, науково-юридичні і судово-публіцистичні твори; конфліктогенні тексти, матеріали ЗМІ, включаючи газетні публікації, Інтернет-матеріали, аудіо- та відеоматеріали. Головна мета практичної частини курсу – на основі ознайомлення із сучасною методикою і практичним досвідом проведення лінгвістичних експертиз сформувати навички комплексного аналізу тексту та підготувати на його основі експертний висновок.

Важливим інструментом лінгвоекспертної діяльності є словники, фахова література. Для консультацій запрошуються експерти з досвідом роботи у певних галузях.

Оскільки в Україні досі не створено професійного об'єднання юрист-лінгвістів, яке б консолідувало і координувало розробки українських учених у цьому напрямку, було б доцільно або створити спеціальний структурний підрозділ на базі НДІСЕ, у якому б працювали найдосвідченіші юрист-лінгвісти разом із юристами-експертами, або створити незалежне Всеукраїнське громадське об'єднання юрист-лінгвістів-експертів, яке б розробило загальні науково-методичні підходи до лінгвоекспертної діяльності, єдині фахові вимоги і нормативи, працювало б над розробленням й удосконаленням методів проведення різноманітних видів судових експертиз, накопичувало, аналізувало й узагальнювало б практичний досвід лінгвоекспертної діяльності. До такої незалежної громадської організації могли б звертатися всі, хто потребує юридично-лінгвістичної допомоги у формі фахових консультацій та мовно-експертних висновків спеціалістів щодо конфліктних (спірних), дефектних та інших текстів (громадяни, судді, адвокати, слідчі, позивачі й відповідачі у різних категоріях справ, учасники арбітражних суперечок, правоохоронці). Скоординований розвиток лінгвоекспертної діяльності в Україні важливий для утвердження її як демократичної і правової держави.

Усенко І. Б., кандидат юридичних наук, професор, заслужений юрист України, завідувач відділу історико-правових досліджень Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України

ПРАВОВИЙ СТАТУС МОВ У ЗАКОНОПРОЕКТАХ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ 2017 РОКУ

Питання застосування мов в Україні після певної перерви знову посіло вагоме місце в законотворчій роботі українського Парламенту. У грудні 1916 р. – січні 1917 р. на розгляд